

Muz., 2014(55): 169-179
Rocznik, ISSN 0464-1086

data przyjęcia – 06.2014
data akceptacji – 07.2014

DOI: 10.5604/04641086.1119710

WIELOJĘZYCZNE SŁOWNIKI HIERARCHICZNE W DOKUMENTACJI MUZEALNEJ W POLSCE

MULTILINGUAL HIERARCHICAL DICTIONARIES IN POLISH MUSEUM DOCUMENTATION

Agnieszka Seidel-Grzezińska

Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego

Ksenia Stanicka-Brzezicka

Historyczka sztuki, Wrocław

Abstract: There is no doubt that a well-considered and consistent conceptual apparatus is a very useful tool for performing certain cataloguing and scientific activities. Furthermore, it becomes practically essential in the case of automatic information processing. As a result, the scope of the modern scientific activity involves analyzing concepts, transforming them into terms and – through analyzing their designata and usus – classifying them.

Over the last years the problem of creating and using controlled vocabulary in IT tools used by human sciences, including in electronic documentation of museum objects, has been widely debated in Poland. These discussions were repeatedly diverted to the following issues: the urgent need of creating dictionaries that could be used in the ongoing cataloguing process of collections and the equal

need of providing at least bilingual dictionaries that would allow for sharing these data internationally.

This article aims to analyze the possibilities of using the available foreign language thesauruses (English, French, German) for cataloguing activities in Poland. This analysis has been conducted from the point of view of both the cataloguing person and information recipient, including a foreign-language recipient. The existing discrepancies in conceptualization of historical and cultural phenomena in particular languages appear to exclude the possibility of mutual exchange of hierarchical structures of concepts in the case of cataloguing of national heritage. However, this should not prevent from using the experiences gained by other nations in the process of creating Polish dictionaries and assigning the Polish terms the equivalents in other languages.

Keywords: databases, collection cataloguing, electronic information, methodology, museums, multilingual dictionaries, multilingual thesauruses.

Kolekcjonerzy europejscy podejmowali trud metodycznej inwentaryzacji i klasyfikacji swych zbiorów przynajmniej od średniowiecza¹. Łączenie obiektów w zespoły na podstawie istotnych cech wspólnych ułatwiało orientację w posiadanych zasobach i ich zabezpieczenie. Możliwie trafne nazwanie przedmiotu, opisanie go, a w konsekwencji zakwalifikowanie do określonej grupy – tak przed wiekami, jak i obecnie – należy do najtrudniejszych zadań opiekunów zbiorów.

Problem ten szczególnie dotyczy dziedziny historii i kultury. Sama definicja dziedzictwa kulturowego budzi, nie tylko na gruncie języka polskiego, wiele wątpliwości², a w muzeach gromadzone są przecież również dzieła reprezentujące kulturę współczesną, której zasady opisu i klasyfikacji wypracowywane są niejako jednocześnie z procesem kształtowania się jej samej i często nie poddają się klasyfikacjom stosowanym w odniesieniu do zjawisk historycznych.

Ponadto w dokumentacji dziedzictwa kulturowego jako niezwykle istotną postrzegać należy kwestię języka, choćby ze względu na fakt, że on sam jest tego dziedzictwa ważnym elementem i jako taki podlega badaniom i ochronie. Inwentarze dóbr kultury w poszczególnych krajach prowadzone są obecnie w pierwszej kolejności w językach ojczystych³, bowiem w ciągu dziejów języki te wypracowały pojęcia, pozwalające najpełniej opisywać rzeczywistość, w jakiej funkcjonowała posługująca się nimi społeczność.

Prześląsany i konsekwentny aparat pojęciowy jest cenną pomocą w wielu przedsięwzięciach dokumentacyjnych i naukowych, a w sytuacji automatycznego przetwarzania informacji – staje się wręcz niezbędny. Jednym z zadań współczesnej nauki jest zatem badanie pojęć, przekształcanie ich w terminy i – w drodze analizy istoty ich desygnatów oraz uzusu językowego – klasyfikowanie. Ostatnie dziesięciolecia wydają się jednak wiązać z pewnym kryzysem zainteresowania dyskusją nad pojęciem i jego stosowaniem. Na gruncie języka polskiego problem ten celnie ujmuje Bożena Witosz w tekście poświęconym sytuacji języka we współczesnym dyskursie naukowym. Podkreśla ona, że *Wystupując przeciw relacjom dwubiegunowym, znosząc układy hierarchiczne, postmodernizm zappełnił przestrzeń metodologiczną różnymi teoriami o lokalnym zasięgu. Tym samym, chcąc nie chcąc, zanegował również istnienie centrum, a wraz z nim i peryferii. Odczuwamy dziś powszechnie, że kategorie uznane w nowożytności za wyznaczniki języka naukowego są stopniowalne i relatywne (mam tu na myśli takie kategorie, jak: obiektywność, ścisłość, interpretowalność itp.). Problem w tym, że paradygmat ponowoczesny pozbawił nas jakiegokolwiek pozytywnego punktu odniesienia. Postmodernizm podsuwa nam w miejsce dawnego porządku rozproszenie, które sprzyja nadmiarowi (teorii, idei, myśli, postaw, celów, pojęć, terminów). By ta rozproszona przestrzeń nie stała się śmietnikiem, zbiorowiskiem rzeczy ważnych i banalnych, potrzebnych i nie, jakieś centrum/centra należałoby jednak stworzyć. Wymaga to porozumienia i skupienia środowiska naukowego wokół budowania prototypu dyskursu naukowego, spełniającego wymogi i potrzeby naszych czasów. Dopiero w porównaniu z nim w sposób wiarygodny oceniać będzie można teksty tworzone przez członków tejże wspólnoty*⁴. Powyższe obserwacje i postulaty wydają się szczególnie istotne wobec wspomnianego wyżej, rozszerzającego się zakresu wykorzystania technologii cyfrowych w naukach humanistycznych⁵.

W Polsce coraz szerzej dyskutowany jest problem tworzenia i zastosowania słownictwa kontrolowanego w narzędziach informatycznych, z których korzystają nauki humanistyczne, w tym – w elektronicznej dokumentacji muzealiów. W ostatnim wypadku kontekst tych rozważań stanowią m.in.: różnorodność działań muzeów, obejmujące zarówno gromadzenie obiektów, jak i ich analizę, badania oraz popularyzację; liczne i zróżnicowane grupy odbiorców informacji muzealnej – poczynając od dzieci i młodzieży po badaczy i specjalistów z różnych dziedzin; wreszcie specyficzne potrzeby poszczególnych odbiorców, sięgające z jednej strony do sfery wypoczynku i rozrywki, z drugiej – do obszaru nauki i ochrony dziedzictwa kulturowego. Tak szerokie spektrum zagadnień bezsprzecznie wymaga dbałości o odpowiednią architekturę informacji. Nie budzi więc wątpliwości stwierdzenie, że *efektywne przeszukiwanie zasobu udostępnionego na portalu prezentującym obiekty dziedzictwa kulturowego przechowywane w polskich muzeach, nie może być oparte jedynie na wspólnym schemacie metadanych, ale jego dopełnienie stanowią muszą kontrolowane słowniki terminologiczne*⁶.

W ostatnich latach podjęte zostały pewne próby uporządkowania i usystematyzowania słownictwa w zakresie dokumentacji zabytków, działania te jednak nie doprowadziły do powstania narzędzi, które w pełni zaspokajałyby potrzeby tak powołanych do tego instytucji, jak i odbiorców wytworzonej w ten sposób informacji⁷. Także muzea w Polsce tworzą wewnętrzne słowniki dotyczące różnych aspektów opisu muzealium, niestety – nie wydaje się, aby były one wzajemnie weryfikowane lub uzgadniane.

W polskiej praktyce dokumentacji muzealnej czy też – zabytków w ogóle zbiegają się zatem dwa problemy: pilna potrzeba powstania słowników, które mogłyby być wykorzystywane w bieżącym procesie inwentaryzacji zbiorów oraz – równie pilna – potrzeba zapewnienia funkcjonowania przynajmniej dwujęzycznych struktur słownikowych, które umożliwiłyby udostępnianie informacji w kontekście międzynarodowym⁸. W tym momencie pojawia się dylemat: czy za bardziej zasadne należy uznać podjęcie tłumaczeń istniejących słowników obcojęzycznych i korzystanie z nich w dokumentacji narodowego dziedzictwa, czy też budowanie słowników narodowych i uzgadnianie ich ze strukturami obcojęzycznymi. Złożoność procesu tworzenia słownika terminologicznego w zakresie dziedzictwa kulturowego została już dostrzeżona przez właściwe instytucje. W przygotowanym w roku 2012 raporcie Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów stwierdza się m.in.: *Budowanie od podstaw ogólnokrajowych słowników jest zadaniem niezwykle pracochłonnym, a przy tym wymagającym dużego nakładu środków i zaangażowania wielu specjalistów. Nie tylko należałoby rozpoznać jakie słownictwo jest stosowane w poszczególnych instytucjach, uwzględniając wszystkie dziedziny, uporządkować poszczególne terminy i stworzyć listy, a przede wszystkim opracować zasady budowania poszczególnych tezaurusów. Odnosząc się do doświadczeń np. British Museum, które tworzyło słowniki kilkanaście lat oraz mając na uwadze konieczność jak najszybszego wprowadzenia ogólnokrajowych rozwiązań, takie zadanie nie tylko może okazać się trudne, ale wręcz niemożliwe do realizacji w wyznaczonym terminie*⁹.

Pojawiające się postulaty przekładu wydają się pozornie znajdować pewne uzasadnienie – dotyczy to nazw geograficznych, imion własnych osób, nazw jednostkowych obiektów i wydarzeń czy materiałów, jednak już analiza faktycznych potrzeb polskich muzeów w zakresie normalizacji stosowanego aparatu pojęciowego pozwala wskazać tu kwestie kłopotliwe. Indeksując imiona własne osób, muzea regionalne z reguły mają do czynienia z lokalną społecznością, która nie będzie uwzględniona w słownikach innych narodów¹⁰. Podobny problem występuje w *Thesaurus of Geographic Names* – słowniku nazw geograficznych opracowywanym przez Getty Research Institute w Los Angeles. Dla terenów współczesnej Polski rzadko uwzględnia on miejscowości mniejsze niż miasta powiatowe. Na przykład dla woj. dolnośląskiego, gdzie dodatkowo wielojęzyczność nazw i opcjonalność ich brzmienia wynika z uwarunkowań historycznych i dotyczy najmniejszych nawet osad, jest to zaledwie kilka procent jednostek administracyjnych. Tymczasem znaczna część zabytków gromadzonych w muzeach pochodzi właśnie ze wsi i małych osad. Słownik ten, jako bardzo ogólny i opracowywany z dużego dystansu, nie może też uwzględnić zachodzących w czasie istotnych zmian przynależności administracyjnej¹¹. W przypadku nazw własnych obiektów zwrócić należy uwagę, że obok nazw bezspornie jednostkowych (jak np. Hala Stulecia, Pałac Kultury i Nauki) istnieją nazwy, które dla określonego dzieła będą miały charakter jednostkowy, ale dla wielu innych, bliżej nierozpoznanych lub prowincjonalnych – będą klasyfikacją ikonograficzną (np. *Portret nieznanego mężczyzny* jako dzieło El Greca ze zbiorów Muzeum Prado oraz malarza anonimowego). Zapewne stosunkowo najłatwiej jest natomiast uzgadniać na płaszczyźnie wielojęzycznej słownik materiałów, ponieważ obejmuje on pojęcia albo z zakresu surowców danych przez naturę, albo powstałych w wyniku określonych procesów technologicznych, a więc w znacznej mierze podlegające klasyfikacjom opracowanym przez nauki ścisłe i przyrodnicze.

Wydaje się, że najprostszą drogą, aby odpowiedzieć na pytania o zasadność i efektywność wykorzystania obcych struktur terminologicznych w rodzimej praktyce dokumentacyjnej (muzealnej i terenowej), jest wykonanie próby i porównanie wybranych zakresów znaczeniowych terminów i relacji pomiędzy nimi, zachodzących w różnych językach. Poniżej próbę taką przeprowadzono dla pojęcia „ołtarz”, ograniczając się do zjawisk z zakresu chrześcijaństwa.

Jeden z najpopularniejszych i najszerzej akceptowanych w Polsce słowników terminologicznych sztuk pięknych definiuje ołtarz jako *miejsce składania ofiar kultowych*¹². Jeżeli zagadnienie zostanie ograniczone do religii chrześcijańskiej, definicję tę będzie można doprecyzować identyfikując ołtarz jako miejsce modlitwy kapłana i sprawowania Eucharystii¹³. Tak rozumiany ołtarz składa się z podstawy (łac. *stipes*) i mensy (łac. *mensa*), w której – w kościele katolickim – znajduje się miejsce na relikwie, zwane grobem (łac. *sepulcrum*)¹⁴.

Przeglądając polską literaturę przedmiotu oraz uwzględniając sugestie zawarte we wzmiankowanym słowniku, ołtarze można zróżnicować ze względu na:

- usytuowanie: wyróżniając ołtarze wolnostojące¹⁵ i przyściennie¹⁶;
- kształt: ołtarze w formie stołu lub w formie bloku, przyjmującego kształt skrzyni lub sarkofagu¹⁷, oraz ołtarze architektoniczne¹⁸;

- funkcje: ołtarze ambonowe¹⁹, epitafijne²⁰, polowe²¹, prywatne oraz portatyle²²; tradycyjnie mówi się również o ołtarzach głównym i bocznym²³, chociaż należy pamiętać, że funkcje te nie zawsze są na stałe przypisane do obiektu.

Ołtarz może być wyposażony w nastawę, zwaną też retabulum²⁴. Przybiera ona różne formy, od których często kształtowana jest nazwa całego ołtarza. Nie aspirując do wyczerpania tematu, wskazać można:

- retabula tablicowe i retabula szafiaste (szafowe)²⁵, wśród których w zależności od liczby skrzydeł wyróżnia się zasadniczo tryptyki²⁶ lub pentptyki²⁷;
- retabula architektoniczne²⁸, różnicowane na aedikulowe²⁹ i architektoniczne ze skrzydłami oraz architektoniczne ze skrzydłami ruchomymi³⁰, a także baldachimowe³¹;
- retabula niearchitektoniczne, nazywane też atektonicznymi, których szczególnym przypadkiem są retabula ramowe³².

Zamiast terminów retabulum tablicowe czy szafiaste, w polskiej praktyce dokumentacyjnej stosowane są zazwyczaj określenia ołtarz tablicowy³³ i szafiasty³⁴. Jednocześnie warto zwrócić uwagę, że zasada ta nie ma charakteru ogólnego i nie można jej stosować do relacji między retabulum architektonicznym a ołtarzem architektonicznym. Umieszczenie na ołtarzu retabulum architektonicznego nie czyni z niego bowiem automatycznie ołtarza architektonicznego, identyfikowanego często z monumentalną konstrukcją o formach architektonicznych, z którymi mensa stanowi integralną całość³⁵. W świetle definicji słownikowej za wariant ołtarza architektonicznego uznać należy ołtarz baldachimowy³⁶. Wielu z tych przyjętych i utrwalonych w nauce polskiej kategorii słowniki obce nie uwzględniają.

Słownik francuski, wykorzystywany m.in. w dotyczących dóbr kultury bazach Mérimée i Palissy, wśród zabytków ruchomych wydziela jako kategorię główną *meuble religieux*, a w ich obrębie dokonuje podziału wg wyznań na katolickie, protestanckie, żydowskie, prawosławne, muzułmańskie i – całościowo – inne. Struktura terminów w zakresie *meuble religieux* w kościele katolickim (*meuble du culte catholique*) obrazuje il. 1. W zakresie kultów protestanckiego i prawosławnego ołtarz jest wyróżniany jedynie ze względu na wyznanie: *autel protestant* i *autel orthodoxe*. Warto jednocześnie zauważyć, że ołtarz przenośny – *autel portatif* – klasyfikowany jest w odmiennej kategorii głównej, a mianowicie *objet religieux*. Dla zaproponowanej w tym słowniku struktury pojęć charakterystyczne jest łączenie relacji taksonomicznych i mereologicznych oraz unikanie w hierarchii węzłów niepełniących funkcji deskryptorów.

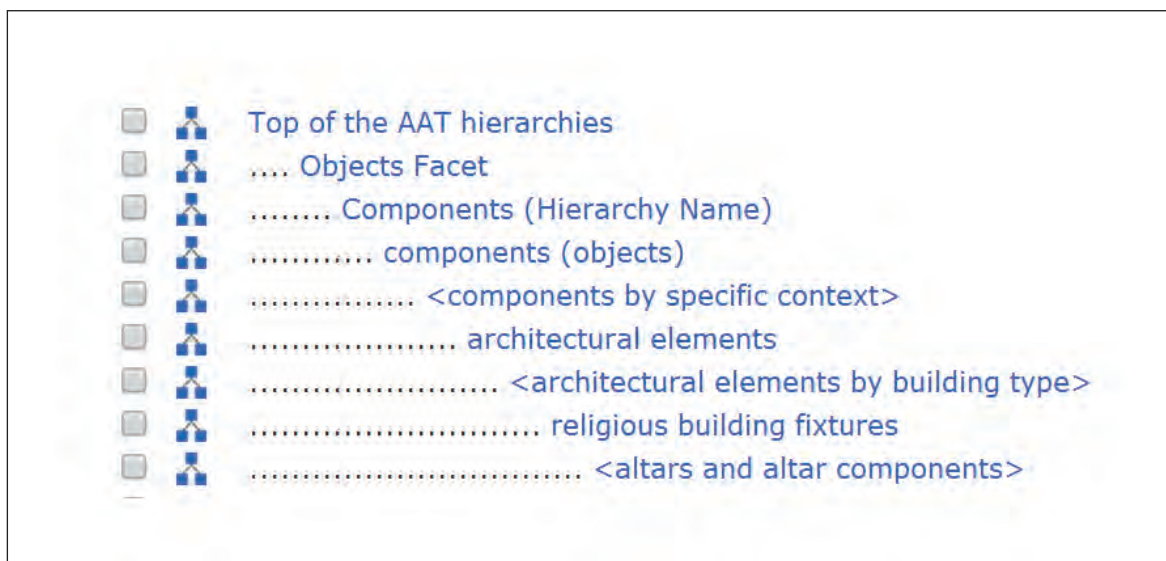
W języku angielskim pojęcie „ołtarz” uwzględniają m.in. *British Museum Object Thesaurus*³⁷ oraz *Art and Architecture Thesaurus*³⁸, należący niewątpliwie do najobszerniejszych i najbardziej uniwersalnych tego typu kompendiów na świecie.

W AAT zagadnienia związane z charakterem i typologią ołtarzy zostały rozpisane na trzy grupy: *altars*, *altar components* i *altarpieces*. *Altars* i *altar components* podporządkowane zostały kategorii *Components*, *altarpieces* mieszczą się w klasie *Visual and Verbal Communication*. Wśród ołtarzy, traktowanych jako *religious building fixtures*, AAT

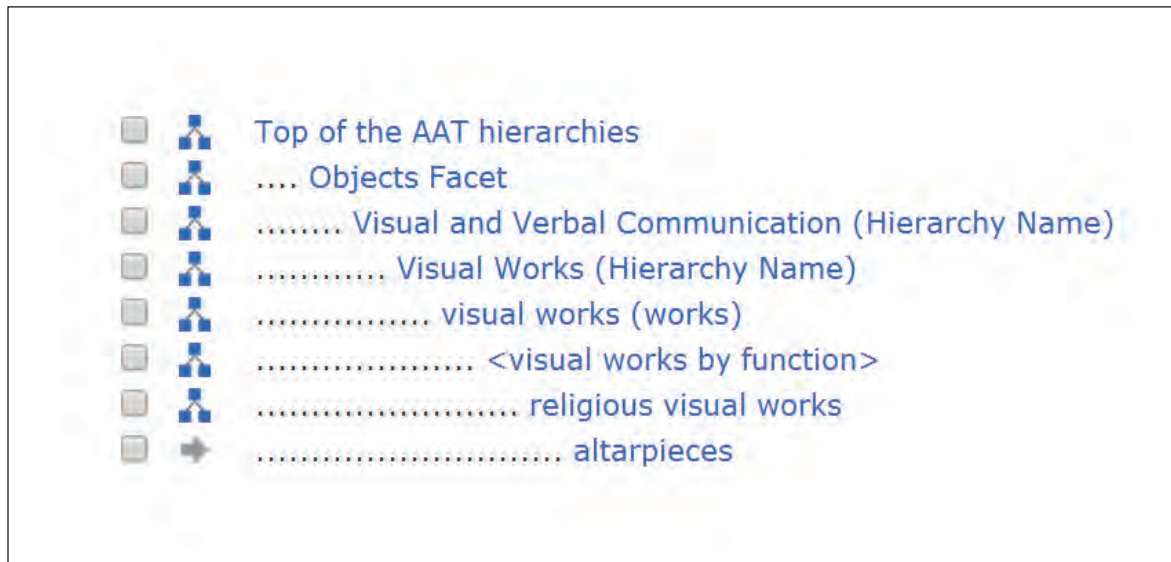
1. Klasyfikacja ołtarzy i ich części we francuskim słowniku *Thesaurus des objets mobiliers*, stosowanym bazach Mérimée i Palissy

1. Classification of altars and altar components in the French dictionary *Thesaurus des objets mobiliers*, used in the databases of Mérimée and Palissy

2. Klasy hierarchicznie nadrzędne dla klasy *Altars and altar components* w *Art and Architecture Thesaurus*

2. Hierarchical classes superior to the class *Altars and altar components* in *Art and Architecture Thesaurus*

3. Klasy hierarchicznie nadrzędne dla klasy *Altarpieces* w *Art and Architecture Thesaurus*

3. Hierarchical classes superior to the class *Altarpieces* in *Art and Architecture Thesaurus*

wyróżnia: *asen, boliw*³⁹, *confessions (tombs)*, *freestanding altars* (z podklasami), *high altars*, *house altars* oraz *portable altars*, z podklasą *altar chests*⁴⁰. AAT nie dzieli ołtarzy wg wyznania, któremu służą, stąd obok form typowo chrześcijańskich (*high altar*) przykłady antyczne (*ara*), kultur innych kontynentów (*asen, boliw*), ponadwyznaniowe czy ponadkulturowe (*house altar*). Warto również zwrócić uwagę na termin *altar chests*, dla którego hierarchia *Components* jest tzw. hierarchią poboczną, podczas gdy pojęcie to jest klasyfikowane zasadniczo w kategorii *Furnishings and Equipment*. W jego definicji kładzie się akcent na samą skrzynię i jej formę, nie zaś na potencjalną zawartość.

W kategorii *altar components* zostały uwzględnione takie elementy ołtarza, jak baldachim, schody, mensa, grób czy tabernakulum, a wśród typów tego ostatniego – sakramentarium⁴¹, natomiast pominięta została podstawa (*stipes*) i jej formy, co wyraźnie zmienia katalog części ołtarza w stosunku do ujęcia polskiego.

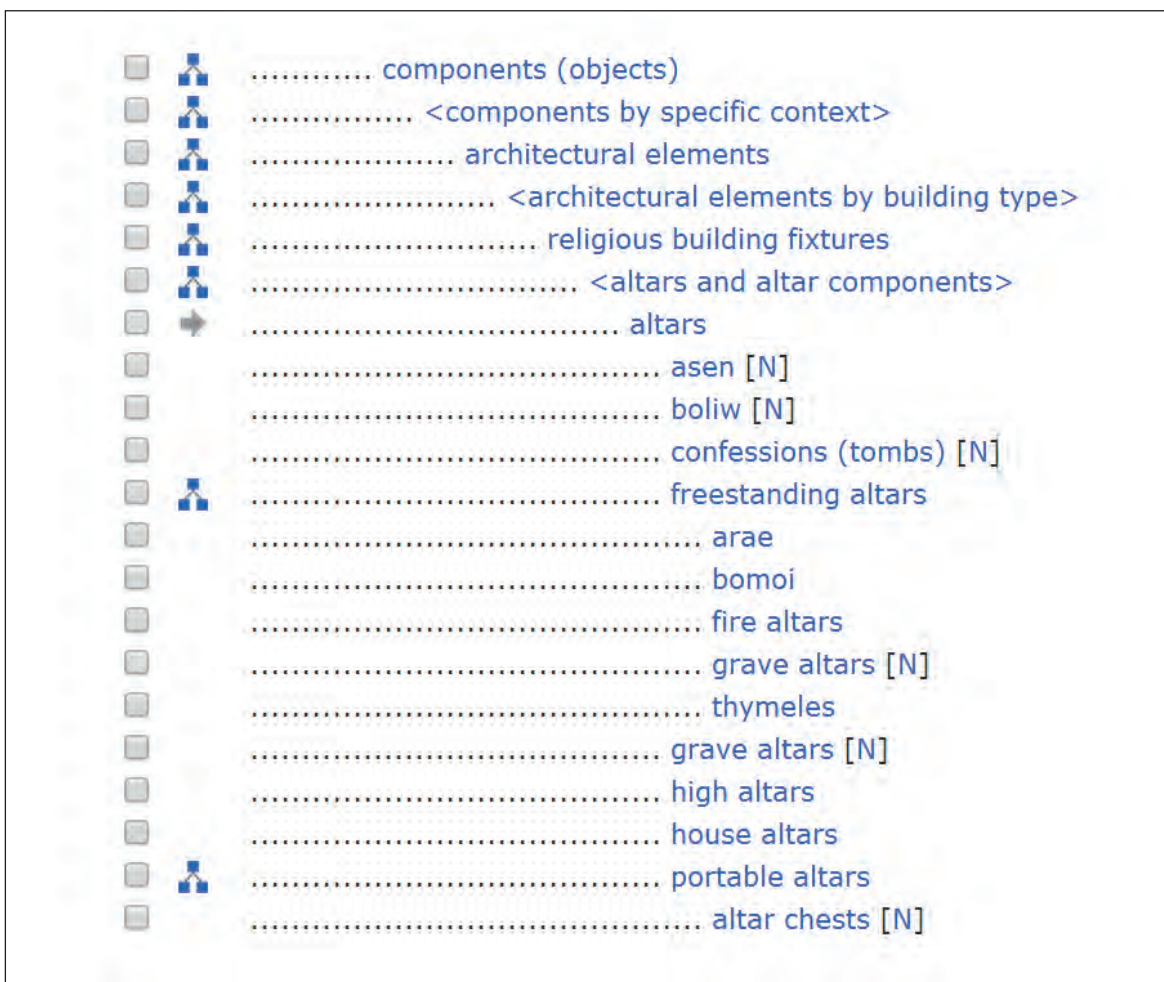
W całościwie innych kategoriach postrzegane są w AAT *altarpieces*. Pojęcie to tradycyjnie tłumaczone jest na język polski jako nastawa⁴², ale zawarta w słowniku Getty Research Institut definicja zakreśla je szerzej, odnosząc do wszelkich konstrukcji ustawianych na, za i obok ołtarza, w tym wieszanych na ścianach wokół niego. Gdyby spojrzeć na jego etymologię, jest to „część ołtarza”. Wyróżniane w AAT typy *altarpieces* to: *anconas, palas, portable altarpieces, reredoses, retables*⁴³, *retablos* i *Schnitzaltars*. Godne uwagi jest zwłaszcza ostatnie pojęcie, odpowiednik polskiego ołtarza szafiatego, które wiele mówi o trudnościach tworzenia słownika uniwersalnego. Do AAT zostało ono przejęte z języka niemieckiego wraz z pisownią, ale odmienione zgodnie z gramatyką języka angielskiego. Wydaje się, że nie jest to jednak konsekwentnie obowiązująca w AAT reguła, ponieważ, w innym miejscu hierarchii, pojęcie określające obrazy przeznaczone do prywatnej dewocji – *Andachtsbilder* – zapożyczone zostało od razu w liczbie mnogiej.

*British Museum Object Thesaurus*⁴⁴ prezentuje dużo mniej złożoną strukturę pojęć dotyczących ołtarzy. W słowniku tym wiele z nich funkcjonuje w osobnych hierarchiach (np. tabernakulum). Zasadniczo unika się tutaj rozbudowanej struktury pojęć, deskryptorów o charakterze ogólnym i określić niebędących deskryptorami.

Porównując możliwe klasyfikacje ołtarzy w języku polskim z rozwiązaniami proponowanymi w przez AAT, *British Museum Object Thesaurus* czy słownik dla baz Mérimée i Palissy, dostrzec zatem można liczne różnice. Wynikają one częściowo w sposób oczywisty z nieobecności pewnych zjawisk kulturowych i artystycznych na terenie Europy Środkowo-Wschodniej (np. *reredos*⁴⁵), a częściowo – z wypracowanej na gruncie tradycji kultury i języka koncepcji ich klasyfikacji. Dla AAT specyficzne jest wyraźne rozróżnienie między ołtarzem jako obiektem religijnym a retabulum jako dziełem sztuk plastycznych czy wyróżnianie klas o bardzo szerokim zakresie, takich jak *Furnishings and Equipment* lub *Visual and Verbal Communication*. Cechą swoistą słownika opracowanego dla baz francuskich jest postrzeganie zjawisk religijnych przez pryzmat wyznania, a klasyfikacja zawarta w *British Museum Object Thesaurus* ujmuje tylko podstawowe elementy ołtarzy i typy retabulów.

Podobne tendencje można jednak zaobserwować porównując słowniki hierarchiczne tworzone w tym samym języku, np. zestawiając strukturę pojęć zbudowaną w bazach Mérimée i Palissy z francuskojęzycznymi danymi bazy belgijskiego Institut royal du Patrimoine artistique⁴⁶ czy też strukturę pojęć właśnie w AAT i *British Museum Object Thesaurus*. Tezaurusy tworzone w tych samych językach, ale przez różne instytucje i w nieco odmiennych celach, różnią się między sobą zarówno zakresem uwzględnionych terminów, jak i siecią ich wzajemnych relacji.

W konsekwencji przekład struktur hierarchicznych natrafia na różnego rodzaju bariery. Najbardziej podstawową, ale też oczywistą, jest rzadkość występowania relacji „ekwiwalencji całkowitej”⁴⁷ pomiędzy pojęciami

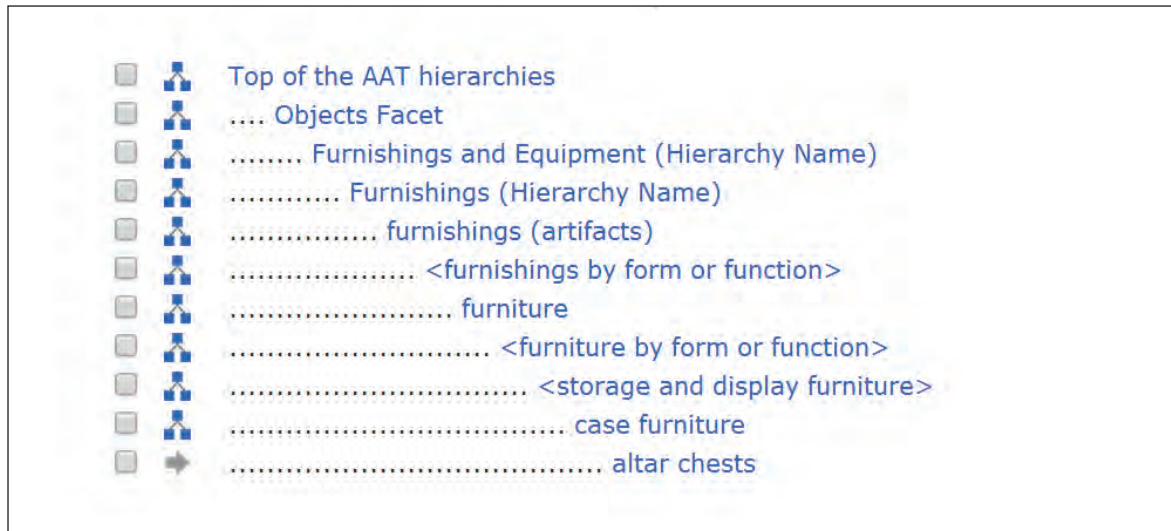
4. Klasyfikacja ołtarzy w *Art and Architecture Thesaurus*

4. Classification of altars in *Art and Architecture Thesaurus*

w różnych językach. Problem ten można zaobserwować, porównując zawarte w AAT określenia *sculpture* z niemieckimi *die Skulptur* i *die Plastik*⁴⁸. Wszystkie one odnoszą się do kształtowania bryły. W wypadku pojęć niemieckich *fundamentum divisionis* jest proces powstawania dzieła: *die Skulptur* powstaje w wyniku wydobywania kształtu z bloku materiału, *die Plastik* – w wyniku formowania go, np. odlewania. Angielskie pojęcie *sculpture* odnosi się do dzieł powstałych w wyniku obu tych procesów⁴⁹. Oczywiście, możliwe jest zbudowanie między tymi pojęciami relacji typu *single-to-multiple equivalence*⁵⁰ i przełożenie niemieckich pojęć na angielskie *sculpture*, odbędzie się to jednak kosztem „utraty” pewnych treści po stronie języka angielskiego. Natomiast przekład angielskiego *sculpture* na język niemiecki w sytuacji, gdy jest ono pozbawione szerszego kontekstu, jest trudniejszy, ponieważ nie sposób stwierdzić, o który z dwóch typów dzieł chodzi i pozostaje przywołanie szerszego pojęcia *Bildhauerarbeit*⁵¹. Sytuacja ta ilustruje kolejną ważną zasadę przekładu: zawsze obowiązuje w nim określony kierunek, jeden z języków jest językiem wyjściowym, drugi docelowym i wyniki przekładu są od tego kierunku uzależnione.

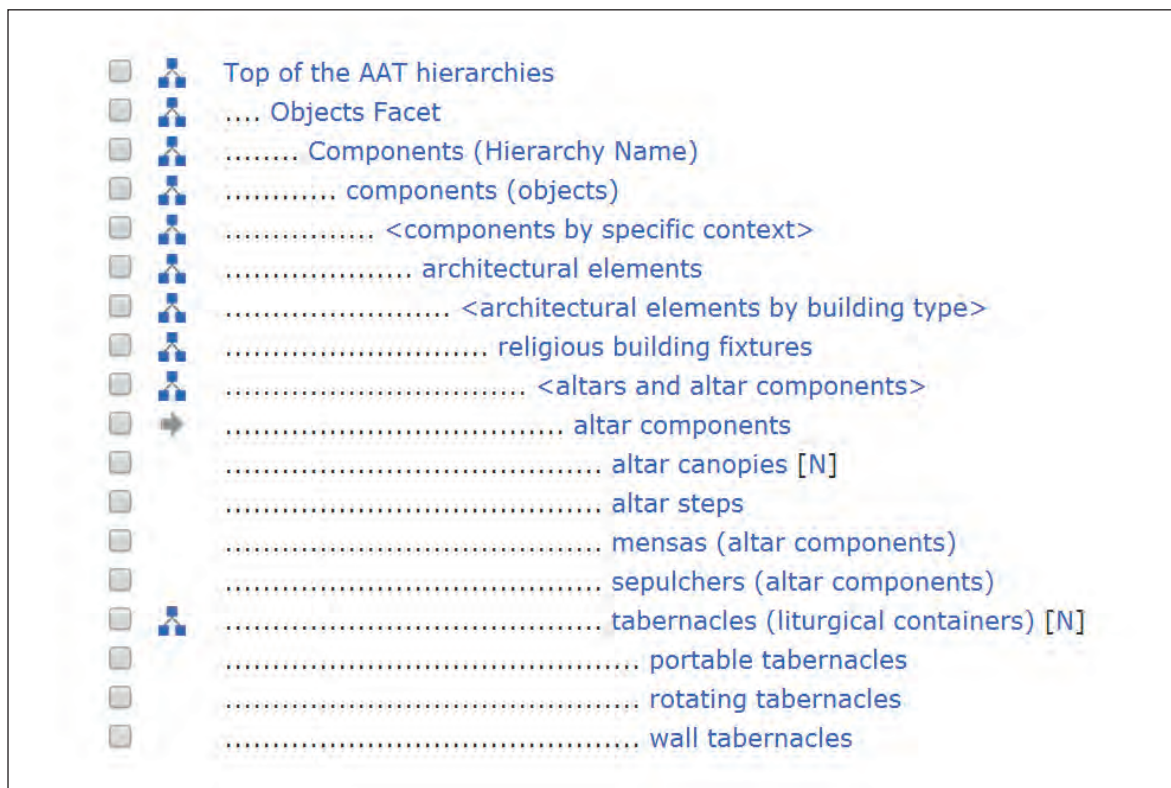
Powyższy przykład wskazuje na kolejny obszar, na którym łatwo o wątpliwości – jest to problem terminów specyficznych dla poszczególnych języków⁵². Tego typu terminy to wspomniane wyżej niemieckie określenia *Andachtsbilder* i *Schnitzaltäre*. Język polski dysponuje dość precyzyjnymi odpowiednikami ich obu – są to „obrazy dewocyjne”⁵³ i „ołtarze szafiaste”. AAT zapożycza je z języka niemieckiego. W toku tłumaczenia angielskiego tezaury na język polski faktycznie dokonuje się tu zatem translacja z języka niemieckiego. Nie sposób też zapominać o terminach regionalnych – np. znana na Śląsku i w Wielkopolsce ryczka, której etymologia i brzmienie odzwierciedlają funkcję (oparcie dla stóp), nie jest po prostu tym samym, co „niski stołek”⁵⁴.

Próba tłumaczenia tezaury powstałego w języku obcym w celu wykorzystania go w procesie dokumentacji narodowego dziedzictwa prowadzi więc do sytuacji, w której z jednej strony konieczne jest doraźne wprowadzanie do niego terminów dla zjawisk artystycznych do tej pory niedyskutowanych w rodzimej literaturze (w wypadku Polski np. wspomniane *reredos*), z drugiej – często brakuje w takim słowniku terminów, które pozwalałyby precyzyjnie klasyfikować zjawiska lokalne (np. ryczka). Ponadto przenoszenie z języka

5. Klasy hierarchicznie nadrzędne dla klasy *Altar chests* w *Art and Architecture Thesaurus*

5. Hierarchical classes superior to the class *Altar chests* in *Art and Architecture Thesaurus*

6. Klasyfikacja *altar components* w *Art and Architecture Thesaurus*

6. Classification of *altar components* in *Art and Architecture Thesaurus*

na język hierarchii pojęć prowadzi do błędów w procesach automatycznego wnioskowania, ponieważ *użytkownicy różnych języków mają różne obrazy świata, dokonują różnych interpretacji i klasyfikacji jego cech i zjawisk*⁵⁵, a więc i konceptualizacja zjawisk z zakresu kultury jest odmienna

w różnych krajach. Do tych przeszkód dodać należy kwestie związane z gramatyczną specyfiką języka.

Doświadczenia krajów takich, jak Francja, Niemcy, Holandia czy Finlandia, świadczą o tym, że istnienie słowników dziedzinowych w języku narodowym jest punktem wyj-

<p>ALTAR</p> <p>RT OFFERING-TABLE ♦ RT SHRINE BT RELIGIOUS/RITUAL EQUIPMENT ♦ NTINCENSE-ALTAR ♦</p>
<p>ALTAR-CARD</p> <p>BT CARD ♦ BT RELIGIOUS/RITUAL EQUIPMENT</p>
<p>ALTAR-CLOTH</p> <p>BT CLOTH ♦ BT RELIGIOUS/RITUAL EQUIPMENT</p>
<p>ALTAR-CROSS</p> <p>BT CROSS ♦</p>
<p>ALTAR-DOSSAL</p> <p>BT CLOTH ♦ BT RELIGIOUS/RITUAL EQUIPMENT</p>
<p>ALTAR-FRONTAL</p> <p>BT CLOTH ♦ BT RELIGIOUS/RITUAL EQUIPMENT</p>

7. Klasyfikacja ołtarzy i ich części w *British Museum Object Thesaurus*

7. Classification of altars and altar components in *British Museum Object Thesaurus*

ścia do wszelkich skutecznych działań dokumentacyjnych, a zwłaszcza tych podejmowanych w środowisku cyfrowym. W realizowanych za ich pomocą muzealnych bazach danych osiągnięto stosunkowo efektywne wsparcie kwerend przez struktury hierarchiczne lub indeksy oraz stworzono ścieżki wyszukiwania w znacznej mierze zaspokajające potrzeby tak specjalistów, jak i tzw. szerokiej publiczności⁵⁶. Dysponowanie słownikami w języku narodowym umożliwiło także podjęcie zadania uzgadniania terminologii w środowisku wielojęzycznym, co jest szczególnie istotne w przedsięwzięciach, w których automatyczne narzędzia agregujące korzystają z cyfrowej dokumentacji dziedzictwa różnych narodów.

Należy podkreślić ogromne znaczenie wielojęzycznych tezasurów dla popularyzacji światowego dziedzictwa kulturowego i prowadzonych nad nim badań. Działania mające na celu uzgadnianie terminologii pomiędzy różnymi językami są ponadto bez wątpienia niezwykle cenne metodologicznie, inspirując refleksję nad aparatem pojęciowym zastanym w języku źródłowym, wspierając jego ewentualną weryfikację i ułatwiając ewentualne korekty. Jednocześnie trzeba jednak pamiętać o kluczowej roli języka ojczystego w tworzeniu dokumentacji dziedzictwa kulturowego narodów. Duże wątpliwości i niepokój budzić może koncepcja

budowania narodowego aparatu pojęciowego do opisu dziedzictwa kulturowego na podstawie struktur obcojęzycznych. Zalecenia metodologiczne dla formułowania hierarchicznych słowników wielojęzycznych wyraźnie przedkłada ją też „uzgadnianie” terminologii nad tradycyjny przekład⁵⁷. Nie wyklucza się również powstawania odrębnych w każdym języku, specyficznych dla niego hierarchicznych struktur pojęć. Budowa specjalistycznego, dziedzinowego słownika, zarówno jedno- jak i wielojęzycznego, traktowana jest przy tym jako zadanie badawcze i w praktyce oba te zadania nie różnią się istotnie pod względem potencjalnego nakładu pracy, obejmując przede wszystkim analizę logiczną aparatu pojęciowego⁵⁸. Ostatecznie sukces przedsięwzięcia mierzony będzie jednak stopniem zaakceptowania go przez zainteresowane środowiska, dla których nie może być to ani struktura sztuczna, ani niezrozumiała.

Zagrożenia drzemiące w pochopnych decyzjach podejmowanych w ramach prac translatorskich ilustruje „przyadek szopki bożonarodzeniowej”. W przygotowywanym przez holenderskich badaczy słowniku Iconclass została ona określona jako *Nativity scene ~ equipment of church* i otrzymała sytuujący ją w dziale *Religion* kod 11 Q 71 48 159. Przeszukiwanie za pomocą tego kodu wykorzystującej Iconclass niemieckiej bazy danych Bildindex der Kunst

und Architektur⁶⁰ nie prowadzi do oczekiwanych wyników, podczas gdy faktycznie opracowano w niej ponad 160 poświęconych tego typu zabytkom dokumentów. Można odnieść wrażenie, że niemieccy użytkownicy Iconclassu nie dostrzegli w *Nativity scene* z działu *Religion* swojej tradycyjnej *Weihnachtskrippe*, co wydaje się świadczyć

o słabości nie tyle struktury systemu, co o trudnościach z interpretacją definicji, zaproponowanej w oryginalnej, angielskiej wersji lub o niedoskonałościach jej przekładu na język niemiecki. Oba wypadki sprowadzają się jednak do tej samej kwestii – drobnego nieporozumienia w procesie translacji.

Streszczenie: Przemysłany i konsekwentny aparat pojęciowy bez wątplenia stanowi cenną pomoc w wielu przedsięwzięciach dokumentacyjnych i naukowych, a w sytuacji automatycznego przetwarzania informacji – staje się on wręcz niezbędny. W konsekwencji badanie pojęć, przekształcanie ich w terminy i – w drodze analizy istoty ich desygnatów oraz uzusu językowego – klasyfikowanie, jest jednym z zadań współczesnej nauki.

W ostatnich latach w Polsce coraz szerzej dyskutowany jest problem tworzenia i zastosowania słownictwa kontrolowanego w narzędziach informatycznych, z których korzystają nauki humanistyczne, w tym – w elektronicznej dokumentacji muzealiów. W dyskusji tej zbiegają się dwa problemy: pilna potrzeba powstania słowników, które mogłyby być wykorzystywane w bieżącej inwentaryzacji zbiorów oraz – równie pilna – potrzeba zapewnienia funkcjonowania przynajmniej dwujęzycznych

nych struktur słownikowych, które umożliwiłyby udostępnianie tych informacji w kontekście międzynarodowym.

Celem artykułu jest analiza możliwości wykorzystania istniejących tezaursów obcojęzycznych (angielskich, francuskich, niemieckich) w polskiej praktyce inwentaryzacyjnej. Jest ona podejmowana zarówno z punktu widzenia dokumentalisty, jak i odbiorcy informacji, w tym odbiorcy obcojęzycznego. Obserwowana rozbieżność konceptualizacji zjawisk w dziedzinie historii i kultury w poszczególnych językach wydaje się wykluczać wzajemne przejmowanie przez nie struktur hierarchicznych pojęć w inwentaryzacji narodowego dziedzictwa, co nie neguje jednak zasadności korzystania z doświadczeń innych narodów w procesie budowania słowników polskojęzycznych oraz podejmowania działań na rzecz uzgadniania terminologii polskiej z uznaną terminologią obcą.

Słowa kluczowe: bazy danych, dokumentacja kolekcji, informacja elektroniczna, metodologia, muzea, słowniki wielojęzyczne, tezaury wielojęzyczne.

Przypisy

- ¹ L. Seelig, *Historische Inventare – Geschichte, Formen, Funktionen*, w: *Sammlungsdokumentation. Geschichte – Wege – Beispiele*, hrsg. M. Dreykorn, München-Berlin 2001, s. 21-36.
- ² M. Wyrzykowska, *Problem definiowania pojęć związanych z dziedzictwem kulturowym w wybranych językach europejskich*, w: *Dobra kultury w Sieci*, E. Herden, A. Seidel-Grzezińska, K. Stanicka-Brzezicka (red.), (Cyfrowe spotkania z zabytkami 3; Publikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Książka – Dokument – Informacja), Wrocław 2012, s. 15-22.
- ³ Klasyczne pozycje z zakresu dokumentacji zabytków w poszczególnych krajach europejskich zestawia: J. Z. Łoziński, *Dzieło sztuki „w terenie”*, w: *Wstęp do historii sztuki. Przedmiot – metodologia – zawód*. Tom I, P. Skubiszewski (red.), Warszawa 1973, s. 125-127.
- ⁴ B. Witosz, *Naukowy język polski wobec metodologii ponowoczesnej*, http://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1375&Itemid=50#sdfnote12sym [dostęp: 23.05.2014].
- ⁵ Por. *Guidelines for Multilingual Thesauri by Working Group on Guidelines for Multilingual Thesauri* (IFLA Professional Reports 115), <http://www.ifla.org/publications/ifla-professional-reports-115> [dostęp: 23.05.2014]. Zob. także: S. Gajda, *Wprowadzenie do teorii terminu*, Opole 1990; tenże, *Język naukowy*, w: *Język polski*, S. Gajda (red.), Opole 2001.
- ⁶ *Metadane. Zagadnienia słowników kontrolowanych. Zespół ekspertów powołany przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, grupa ds. metadanych*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2012, s. 69; http://nimoz.pl/upload/digitalizacja/publikacje%20digit/Raport_Metadane_NIMMZ_2012.pdf [dostęp: 23.05.2014].
- ⁷ Wymienić tu należy: *Digizaurus – słownik hierarchiczny pojęć opracowany na potrzeby Międzymuzealnej Grupy ds. Digitalizacji – kategoria: materiał*, http://www.cmm.pl/upload/Files/cke/Digizaurus_materia_1.0.pdf [dostęp: 23.05.2014] oraz opracowany w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego *Tezaurus Dziedzictwa Kulturowego*, <http://www.historiasztuki.uni.wroc.pl/tezaurus.html> [dostęp: 23.05.2014]; zob. A. Seidel-Grzezińska, K. Stanicka-Brzezicka, *Polski tezaurus dla dziedzictwa kulturowego*, w: *Informatyka w historii sztuki. Stan i perspektywy rozwoju współczesnych metodologii*, A. Seidel-Grzezińska, K. Stanicka-Brzezicka (red.), Wrocław 2009, s. 60-71.
- ⁸ W pierwszej kolejności – polsko-angielskich, ale biorąc pod uwagę uwarunkowania historyczne dla dziedzictwa kulturowego w Polsce wydaje się również zasadne postulowanie stworzenia ekwiwalencji dla pojęć niemieckich, białoruskich, ukraińskich czy litewskich.
- ⁹ *Metadane...*, s. 69.
- ¹⁰ Wielu polskich twórców nie odnotowują żadne słowniki europejskie czy światowe, nawet *Allgemeines Künstlerlexikon* (AKL).
- ¹¹ Próbę taką podejmuje Genealogisches Ortsverzeichnis, <http://gov.genealogy.net/search/index> [dostęp: 23.05.2014]. Dla terenów Polski istnieje Państwowy Rejestr Nazw Geograficznych opracowany przez Centralny Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej.
- ¹² *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, wyd. 5, K. Kubalska-Sulkiewicz i in. (red.), Warszawa 2002, s. 287-288. Niestety, opracowanie to nie przedstawia ani wyczerpującego opisu struktury ołtarza, ani jego konsekwentnej typologii.
- ¹³ R. Berger, *Mały słownik liturgiczny*, Poznań 1990, s. 111, hasło: *ołtarz*.

- ¹⁴ M. Gradowski, *Dawne złotnictwo. technika i terminologia*, Warszawa 1984, s. 118.
- ¹⁵ Np. *Drewniane kościoły w Wielkopolsce*, P. Maluskiewicz (red.), Poznań 2004, s. 28; J. K. Ostrowski, K. Kuczman, *Materiały Do Dziejów Sztuki Sakralnej Na Ziemiach Wschodnich Dawnej Rzeczypospolitej*, Kraków 1993, s. 328.
- ¹⁶ *Słownik terminologiczny...*, s. 287-288; *Katedra Gnieźnieńska*, A. Świechowska (red.), t. 1, Poznań 1970, s. 292.
- ¹⁷ *Słownik terminologiczny...*, s. 287-288.
- ¹⁸ Np. R. Sulewska, *Dłutem wycięte. Snycerstwo północnych ziem Polski w czasach Zygmunta III Wazy*, Warszawa 2004, s. 246; *Powiat oławski*, E. Kołaczkiwicz (red.), Warszawa 2013 (*Katalog zabytków sztuki w Polsce. Seria nowa. Województwo wrocławskie (dolnośląskie) 4*), passim.
- ¹⁹ Np. *Oleśnica, Bierutów i okolice*, oprac. aut. A. Chrzanowska, M. Starzewska i A. Ziomecka, J. Pokora i M. Zlat (*Katalog zabytków sztuki w Polsce. Seria nowa. Województwo Wrocławskie*, 1), s. XXIII; J. M. Arszyńska, M. R. Gogolin, *Trudne dziedzictwo. Luteranckie zabytki w kościołach mazurskich. Zarys problematyki konserwatorskiej na wybranych przykładach*, „Biuletyn Historii Sztuki” 2008, 70, nr 3-4, s. 413.
- ²⁰ Np. T. Chrzanowski, *Rzeźba lat 1560-1650 na Śląsku Opolskim*, Warszawa 1974, s. 102; A. S. Labuda, *Malarstwo gotyckie w Wielkopolsce. Studia o dziełach i ludziach*, Poznań 1994, s. 64.
- ²¹ http://sjp.pwn.pl/slownik/2495178/0%C5%82tarz_polowysjp [dostęp: 28.05.2014].
- ²² *Słownik terminologiczny...*, s. 288.
- ²³ *Ibidem*, s. 288; hasło: *oltarz*, w: *Słownik języka polskiego*, M. Szymczak (red.), t. 2, Warszawa 1979.
- ²⁴ *Słownik terminologiczny...*, s. 288.
- ²⁵ *Słownik terminologiczny...*, s. 287.; A. Ziomecka, *Śląskie retabula szafowe w drugiej połowie XV i na początku XVI wieku*, „Roczniki Sztuki Śląskiej” 1976, 10, s. 7-146.
- ²⁶ *Ibidem*, s. 288.
- ²⁷ Ze względu na pewną problematyczność definicji w rozważaniach pominięto zagadnienia związane z odnoszącymi się również do ołtarzy pojęciami *dyptyk* i *poliptyk*.
- ²⁸ *Słownik terminologiczny...*, s. 288.
- ²⁹ J. Harasimowicz, *Treści i funkcje ideowe sztuki śląskiej Reformacji 1520-1650*, Wrocław 1986, s. 52.
- ³⁰ F. Stolat, *Główne typy kompozycyjne drewnianych ołtarzy w Małopolsce po roku 1600*, w: *Sztuka około roku 1600*. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Warszawa 1974, s. 339-353.
- ³¹ *Słownik terminologiczny...*, s. 288.
- ³² Por. J. Lubos-Kozieł, „*Wiarę tchnące obrazy*”: *studia z dziejów malarstwa religijnego na Śląsku w XIX wieku*, Wrocław 2004, s. 195; *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, B. Kaczorowski (red.), t. 6, Warszawa 2004, s. 165; M. Wyrzykowska, *Śląsk w orbicie Wiednia: artystyczne związki Śląska z Arcyksięstwem Austriackim w latach 1648-1741*, Wrocław 2010, s. 152.
- ³³ K. Secomska, *Ołtarz Św. Jana Jalmużnika*, „*Studia renesansowe*” 1964, 4, s. 244-330.
- ³⁴ J. Kębłowski, *Dzieje sztuki polskiej: panorama zjawisk od zarania do współczesności*, Warszawa 1987, s. 72.
- ³⁵ Por. *Słownik terminologiczny...*, s. 288; różnica ta została uwzględniona w literaturze specjalistycznej – zob. J. Harasimowicz, *Treści i funkcje ...*, s. 52.
- ³⁶ *Słownik terminologiczny...*, s. 288. Określenie takie odnoszone jest jednak także do jednego z typów średniowiecznych ołtarzy skrzydłowych – por. m.in. Z. Białłowicz-Krygierowa, *Studia nad snycerstwem XIV wieku w Polsce: Początki śląskiej tradycji ołtarza szafowego*, Warszawa 1981, s. 97-98.
- ³⁷ http://www.collectionslink.org.uk/assets/thesaurus_bmon/Objintro.htm?phpMyAdmin=OYNyINPdn3sQmoXugKH1gcCLSWO [dostęp: 30.05.2014].
- ³⁸ Opracowany przez The Getty Research Institute, <http://www.getty.edu/research/tools/vocabularies/aat/> [dostęp: 28.05.2014].
- ³⁹ *Formy typowe dla kultur ludów afrykańskich*; por. http://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=asen&logic=AND¬e=&english=N&prev_page=1&subjectid=300262695, http://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=boliv&logic=AND¬e=&english=N&prev_page=1&subjectid=300262955 [dostęp: 28.05.2014].
- ⁴⁰ *Boliv* nie jest wliczany do ołtarzy przenośnych, mimo że jego definicja wyraźnie na tę cechę wskazuje: *Bamana zoomorphic sculptures, which serve as portable altars for the Komo association* – http://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=boliv&logic=AND¬e=&english=N&prev_page=1&subjectid=300262955 [dostęp: 28.05.2014].
- ⁴¹ W polskiej praktyce dokumentacyjnej nie jest ono traktowane jako część ołtarza – por. np. sakraria w Wiązowie i Kowalowie, w: *Powiat Strzeliński*, E. Kołaczkiwicz (red.) (*Katalog zabytków sztuki w Polsce. Seria nowa. Województwo wrocławskie (dolnośląskie)*, 4).
- ⁴² Zob. <http://ling.pl/slownik/angielsko-polski/altarpiece> [dostęp: 28.05.2014].
- ⁴³ Odpowiadające polskiemu retabulum.
- ⁴⁴ http://www.collectionslink.org.uk/assets/thesaurus_bmon/Objintro.htm?phpMyAdmin=OYNyINPdn3sQmoXugKH1gcCLSWO [dostęp: 31.05.2014].
- ⁴⁵ *...relatively large ornamented walls, screens, or other structures located above and behind the high altar of a Christian church. A reredos may be placed against the apse wall or directly behind the altar. A reredos may form part an altar screen. The term was in common use by the 15th century, and was derived from an Anglo-French word meaning 'rear' or 'behind.'* ..., http://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=reredoses&logic=AND¬e=&english=N&prev_page=1&subjectid=300075947 [dostęp: 28.05.2014].
- ⁴⁶ <http://balat.kikirpa.be/intro.php?lang=fr-FR> [dostęp: 28.05.2014].
- ⁴⁷ Ang. *exact equivalence*; por. rozdział: *Definition of Equivalence and Degrees of Equivalence*, w: *Guidelines for Forming Language Equivalents: A Model Based on the Art & Architecture Thesaurus International Terminology Working Group*, The Getty Information Institute, <http://www.chin.gc.ca/Resources/Publications/Guidelines/English/> [dostęp: 31.05.2014].
- ⁴⁸ Na temat przekładu AAT na język niemiecki por: <http://www.aat-deutsch.de/index.php/en/> [dostęp: 31.05.2014].
- ⁴⁹ Por. hasło *sculpture* w AAT: *Three-dimensional works of art in which images and forms are produced in relief, in intaglio, or in the round. The term refers particularly to art works created by carving or engraving a hard material, by molding or casting a malleable material (which usually then hardens), or by assembling parts to create a three-dimensional object*, http://www.getty.edu/vow/AATFullDisplay?find=sculpture&logic=AND¬e=&english=N&prev_page=2&subjectid=300047090 [dostęp: 31.05.2014].
- ⁵⁰ *Ibidem*.

- ⁵¹ Hasło: *Bildhauerarbeit*, w: G. Wahrig, *Deutsches Wörterbuch*, 1986.
- ⁵² Por. kategorię nazw lokalnych w standardzie MIDAS oraz zalecenia ICOM dla dokumentacji obiektów z kultur pozaeuropejskich – http://archives.icom.museum/afriodoc/light/html_gb/normes/sh/sh2.html [dostęp: 23.05.2014].
- ⁵³ E. Panofsky wyróżnia wśród przedstawień religijnych reprezentacyjne, historyczne i dewocyjne (por. E. Panofsky: „*Imago Pietatis*”. *Ein Beitrag zur Typengeschichte des „Schmerzmans” und der „Maria Mediatrix”*, w: *Festschrift für Max J. Friedländer zum 60. Geburtstag*, Leipzig 1927, s. 261-308).
- ⁵⁴ Wielkopolskie określenie małego stołka, służącego zasadniczo do oparcia nóg, od niem. *Rückhalt* – por. *Słownik gwary miejskiej Poznania*, M. Gruchmanowa i B. Walczak (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, 1997.
- ⁵⁵ N. Morciniec, *O językowym obrazie świata, czyli czym różnią się języki*, http://www.morciniec.eu/22_o_jezykowym_obrazie_swiate_czyli_czym_roznia_sie_jezyki [dostęp: 31.05.2014].
- ⁵⁶ Na temat słowników francuskich zob. baza Joconde – <http://www.culture.gouv.fr/documentation/joconde/fr/partenaires/AIDEMUSEES/vocabulaires.htm> [dostęp: 23.05.2014] oraz portal „Architecture & Patrimoine” – <http://www.culture.gouv.fr/culture/inventai/patrimoine/> [dostęp: 23.05.2014]. Tezaurus opracowany przez Deutsches Dokumentationszentrum für Kunstgeschichte – Bildarchiv Foto Marburg dla standardu Marburger Informations-, Dokumentations- und Administrationssystem (MIDAS) – <http://www.bildindex.de>. Zob. też Museum-digital, <http://www.museum-digital.de>. Zob. YSA (*Finnish General Thesaurus*) – <http://www.nationallibrary.fi/libraries/thesauri/ysa.html> [dostęp: 23.05.2014]. Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Online Fototheek, <http://www.kikirpa.be/EN/45/63/Online+Photo+Library.htm>, Holandia.
- ⁵⁷ *By the early 1990s the AAT staff working on the project developed a system of comparing two equivalent vocabulary lists with the Inventaire général staff who wished to provide English terms for the French terms in their architecture thesaurus. This system, which is the focus of the guidelines in this document, has been further elaborated in work with other languages and has proved to be more feasible than straight translation.* – por. rozdział III. *Translation vs. Equivalency Work*, w: *Guidelines for Forming...*, <http://www.chin.gc.ca/Resources/Publications/Guidelines/English/Contents/translation.html> [dostęp: 31.05.2014].
- ⁵⁸ Wskazują na to bezpośrednio wytyczne zawarte w *Guidelines for Forming Language Equivalents: A Model Based on the Art & Architecture Thesaurus International Terminology Working Group, The Getty Information Institute: [...] Terms selected as descriptors must reflect scholarly research; they should ideally appear in the scholarly literature of the appropriate language. During AAT term research, literary warrant is established for all descriptors and most lead-in terms in the AAT. To establish literary warrant, terms are researched in dictionaries and in other established sources such as glossaries, subject-specific dictionaries, encyclopedias, and monographs. [...]* (por. rozdział: V. *Requirements of the Data*, <http://www.chin.gc.ca/Resources/Publications/Guidelines/English/Contents/requirements.html>); *The Canadian Centre for Architecture first examined translation of an existing vocabulary list in the 1980s as a feasibility study for multilingual thesaurus construction, using terms taken from the Glossarium Artis. The study team, which included a linguistics expert as well as subject experts, used AAT term sheets to construct parallel term sheets in French. The process was found to successfully overcome conceptual differences between the languages, but it was recommended that the established French terms undergo further art-historical and linguistic analysis before being accepted as true equivalents.* – III. *Translation vs. Equivalency Work*, <http://www.chin.gc.ca/Resources/Publications/Guidelines/English/Contents/translation.html>. Zob. też M. Hudon, *Multilingual thesaurus construction – integrating the views of different cultures in one gateway to knowledge and concept*, „Information Services and Use”, vol.17 no. 2/3, 1997, s.111-123 [dostęp: 31.05.2014].
- ⁵⁹ <http://www.iconclass.org/rkd/11Q71481/> [dostęp: 31.05.2014].
- ⁶⁰ <http://www.bildindex.de> [dostęp: 31.05.2014].

Agnieszka Seidel-Grzesińska

Historyczka sztuki, pracownik Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego, Zakładu Sztuki Renesansu i Reformacji oraz Pracowni Dokumentacji Zabytków Sztuki; współredaktor serii „Cyfrowe Spotkania z Zabytkami”; główne zainteresowania badawcze: treści ideowe nowożytnej sztuki europejskiej, zwłaszcza tworzonej w kręgu mecenatu prote stanckiego, oraz metody dokumentacji zabytków, w tym gromadzenie i przetwarzanie informacji dotyczących dziedzictwa kulturowego przy pomocy technologii informatycznych, e-mail: aseidel@uni.wroc.pl

dr Ksenia Stanicka-Brzezicka

Historyczka sztuki; doktoryzowała się na Uniwersytecie Wrocławskim (2004) – pokłosiem tej pracy jest wydana książka *Artystki śląskie ok. 1880-1945* (2006); zajmuje się sztuką XIX i XX w., w tym w szczególności sztuką śląską, rzemiosłem artystycznym i wzornictwem, sztuką kobiet w kontekście *gender studies* oraz technologiami cyfrowymi w badaniach nad sztuką; w ramach tych ostatnich działań współredaguje od 2007 publikacje z serii „Cyfrowe Spotkania z Zabytkami”; e-mail: [kseniastanicka@gmail.com](mailto:kсениastanicka@gmail.com)